

OBSAH.

Část I. Kniha o organisaci cechovní.

Strana

I. Závazná společenstva cechovní 1

Vzrůst cechů v XVI. stol. Rozdíl snah a principů proti době starší 3; principy cechů: řád, čest, kázeň, hospodářské zájmy 7; snahy po monopolu 8; hájení proti stolním 10; zhoršení řemeslnických poměrů, soutěž v městě přeplněním řemesel, stolňi, řemeslníky dvorskými, šlechtickými a prelátskými, prodejem cizích výrobků, soutěž židovská 11; emancipace a soutěž venkova 12; rušení práva míle 14; stolňi po venku 15; ústupky městských cechů venkovu 16; příčiny zhoršení celkem 17.

II. Svobodné řemeslo, rozmanitost cechů . . . 18

Cech je omezením, cechy „svobodné“, jich správa 18; živnosti „svobodné“; apotéčníci, knihtiskaři 20; řemesla šenkovní a nešenkovní 21; spolucech 23; poměr řemesel v spolucechu 24; rejcech 25; cech rozličný, bohatý, meziměstský 26; dvojcechy, trojcechy 27; zápasy v spoluceších pražských 28; spolucechy v Praze a jich rady 29; meziměstské cechy v Praze a na velikých panstvích 33; meziměstské cechy venkovských měst, nerovnoprávné a rovnoprávné 34; cechy krajské 35; spor cechů v Hoře a Jihlavě 36; cechy zemské 37; poměr venkova k zem. cechům 38; zemští mlynáři, řezníci 39, soukenníci, koželuzi, kožešníci 40, kloboučníci, hrnčíři, krejčí 41, nožíři, nové cechy zemské: truhláři, mydláři, řemenáři, uzdáři 42; povinnost k cechům zemským, členství hostinské 43; zemské cechy uvolňují se 44; připověď k nim 45; podstata zem. cechů 46; styky s cechy v cizině, péče o dobrou pověst za hranicemi 47; rozdíly cechů: cechy přední a zadní 48; nestejná vážnost řemesel, lazebníci, tkalci, hrnčíři 49; hany a nadávky 50; cechy „menší“ pod správou obecní 51; bratrství a ochrana cechovní pro pohřeb a právo čeledi 52; „obce malé“ na Moravě 55.

III. Cechy a vrchnosti jejich 56

Královská vrchnost nad cechy před r. 1547, vrchnosti 56; „zrušení“ cechů králem r. 1547 v král. městech 57; význam „zrušení“, cechy podřízeny král. úřadům 60; „zrušení“

výhodou cechům poddanským 62; král vrací privilegia 63; obnovy a znovustvrzení cechů po r. 1547 65; vládní dozor nad cechy: rychtář, znalci, přísahy, stvrzení řádů 66; nátlak náboženský a jazykový 67; vynucování nových daní a sazeb 68; řády drahotní z r. 1547, 1549, 1577, 1578, 1605, 1612 71; nesnáze drahotní, nářky proti řádům 72; vláda ruší cechovní články, udílí koncesse mimo cech 74; řemeslníci dvorští, odpor proti nim, výhrady, majestáty 76. — Městská pravomoc nad cechy po r. 1567 78; konšelský dohled v ceších 80; nad stolíři a židy 81; nad oprávněním, výrobou, taxami 82; nad řezníky a pekaři 83; starost o zásobení měst 85; řemeslnické platy i závazky k obci a k vrchnosti 86; povinnost požární, vojenská, mravnostní 88, kázeň konšelská 89.

IV. Autonomie cechů. Artikule a cechmistři 90

Artikule cechovní, jich propůjčování druhým 91; obsah a ráz statut 92, cechmistři, jich jména a počet 93; cechmistrů volby v městech královských 94, v poddanských 95; způsob volby 96; přísahy cechmistrů 97; cechovní „klenoty“, archiv 98; účta k cechmistrům 100.

V. Cechmistři a finance 102

Finanční hospodářství cechu: příjmy pravidelné 103; reality cechovní 105; důchody měnlivé: „příjemné“, taxy starších, pokuty 106, odkazy 107; záložny 108. — Vydání pravidelná: dary a platy vrchnostem 111; platy písaři a služebníkům 112; vydání měnlivá: na provozovny, na kostelní věci 114, na špitál 115, náklady jarmareční a při schůzích, pitky 116, stěhování, almužny 118; vydání policejní a pohřební 119; na pokladnice, štíty hospodské, korouhve, zbroj 120, za stvrzení řádů 122; půjčky 123; summy úhrnné 124; rozl. hospodářství finanční 124; cechmistři nepořádní 126; zpro-
nevěřili 127.

VI. Cechmistrů dohledy a jurisdikce 128

Dohled na dílo 129, na ceny, sazby, míry, na cizí zboží 131; proviny v dohlédání, dílo nehodné, ochrana mistrů 133; ochrana proti překupníkům a stolířům 135, proti právům postranním, proti židům 136; dohled morální, zastupování v soudu 137; cech. soudů kompetence: odhady, spory o dluhy, s čeledí 139; hádky a svády 140, spory o čest 141, pro špatné zboží, sobecký zisk, zpronevěření, neupřímnost v manželství 142; řád soudní 143; praxe soudů, přísedící, řeč 144; smířování, tresty a pokuty 145; pokuty proti cech. řádu, za posměch, svádu, rvačky 147, za opilství 148; odpouštění pokut, vězení, ztráta živnosti na čas „svěcení“ 149; vyloučení z cechu 150; odprosy, odpouštění trestů, protekce 152; trest vandru, ferulí 153. trest koše u pekařů, zapsání v registra 154; odvolání od cechu 155; vzdory a oposice proti cech. soudu 156; řeči urážlivé proti cechu, tresty nad ženami 158; pravomoc přisež. mlynářů 159.

VII. Valná schůze 163

Schůze cechovní, jich kompetence 163; cech. hospody a jich znaky 164; pan otec 165; doba schůzí řádných a mimořádných 166; způsob zvaní do schůze 167; řád při schůzích, hodina její, šat, sedání, včasnost 169; pokuty na zmeškání a na zanedbání schůze, jich různost 171; otevření poklad-

nice, články jednací: oslovení, čtení statut 172; snesení domácí, přijímání členstva, učedníci, soudy 174; finanční věci, hlasování, nespůsoby v řečích 176; tajnost schůze 178; jazyk jednací; svačiny 179; cech. konvice, číse a džbány 180; posluha a rád při svačině 181; výtržnosti ve schůzích 182; schůze bouřlivé krejčí, ševců, řezníků 184; bouře koželuhů pražských r. 1596 186; oposice nezdařené 187; bouře mezi zámečníky Čechy a Němci v Praze r. 1602—17 188; bouře při pití 190.

VIII. Vstup do organisace 190

Podmínky mistrství: náboženské 192; přihlášky v cechu a průtahy v přijetí 194; poplatky přihlašovací, vandr, služba u mistra „cejt“ 196; rozličná doba „služby“ 198; list zachovací 200; řeč listů zachovacích, lhůty k předložení 202; očista nelegitimních 203; úhony zachovalosti 205; výhoda z poddanstva 206; městské právo 207; spor práva cechovního a městského 208; kvalifikace technická 209; doklady o vyučení, mistrský kus vůbec 210, u zlatníků, zámečníků, truhlářů 212, bednářů, sklenářů, mlynářů, tkalců 213, soukenníků, krejčí 214, kožišníků, ševců 215; zedníků 216, kamenníků, pokrývačů, tesařů 217, řezníků 218; předpisy o hotovení mistrských kusů 219; mistr. kusů změny, lhůta, dozor při nich 220; nástroje, látka; zkouška ústní 221; praxe s propadlými 222; nákladnost mistr. kusů 224; nesnášky s kusem mistrským, vyplacování z něho 225; svačina mistrům 226, výkup z ní; příjemné, jeho rozdíl 228; taxa vosku 232; vzrost tax vůbec 233; libovůle a nestejnost v taxách 234; přístupné cizích mistrů 236; zakoupení, rukojmě 237; povinnost ženění 238; nucení k manželství s ženou z cechu 239; výluky pro manželky nepoctivé 240; úhony v manželství překážkou přijetí 242; očisty a úmluvy nepoctivých 244; forma přijímání do cechu 245; sliby a závazky nových mistrů 246; snaží přístup ženichů vdov a dcer mistrských 247; sňatky vdov a dcer s tovaryši 248; nadržování synům mistrským 249; taxy za vystoupení z cechu; celkové zjevy: prohibitivní snahy, zhoršení 253.

IX. Mistři v pospolnosti řemeslné a v společnosti městské 255

Obmezení mladších mistrů služebností a nerovností práva 257; snahy o udržení rovnosti, výlučnost řemesla 258; společný nákup surovin 259; půjčky 261; klamy a šidby, předkupování při společném nákupu 262; nucený pořádek výroby 264; záповěď několikerého úkolu, práce mimo město, spolků 266; omezení výroby kvantitou i kvalitou 267; uzavřený počet tovaryšů a učedníků 270; zákazy shánění objednávek, předbírání, dohazování 272; dílo na sklad, omezení a vylučování práce ženské 274; rozdíl v bohatství, v živné síle řemesel 276; pomoc manželek, dluhy 277; chudoba mistrů, její příčiny: drahota, soutěž, nemoudrost, nedbalost, pitky 278; dlužníci 279; obrana proti dlužníkům, podpora členů 280; hlídání v nemoci. Péče o čest cechovní v zevnějšku 281; ve stycích 282; v manželství 283; úhony cti mistrské, vážné i malicherné: zabítí psa, práce při šibenici 285, pokus samovraždy, zlodějstvo 286, podvody; protekce proti tomu 287; tresty za podvody a zpronevěry — mírné

288; hříchy proti 6. přikázání 290; hry, čáry; rehabilitace vinných po odbytí trestu 291. Mistrské vzdělání 292; účast v politice, v slavnostech 293; zábavy, průvody, o masopustě, „s pádlem“, maškary, tance 294; šermíři 295; střílení ku ptáku 296; pitky v hospodě 298; hry, hádky 299; úsměšky a bitky, písničky 300; nadávky, rvačky, vraždy 302; bitky se šlechtou, s učenými 303; s Němci a Vlasy 304; bujnost a vzteklost 305; noční výtrznosti 306; pohřeb 307.

X. Učedník 310

Poměr mistra a učedníka není již věcí soukromou; věk k učení, pokoštování, smlouva s mistrem 311; ohlášení a přijímání učedníka do cechu 312; napomínání, rukojemství za učedníka 314; „památné“ 315; omezené přijímání učňů 316; zápis učně, plat za to 317; doba učení — libovolná, za peníze zkrácená 318; libovůle v době i v platu 320; učedník v dílně 321; poměr k mistrovi, mzda učednická, úkoly, šaty, osudy 322; bití 323; ukrutnosti k učedníkům 324; učedník zbil mistra, útěky od mistra 325; učedníci nezdární 327; učedníků nevěra, zlodějství, zkoumání a podezírání, viny proti mravnosti 328; za vyučenou, řeči obřadné při tom 330; prohlášení tovaryšem, jméno tovaryšské 332; zápis 333; plat za to 333; svačina, uvádění v tovaryšství 334; „křest“ 335; památné, list výuční, jeho stvrzení 336.

XI. Tovařýš 339

Neplnoprávnost nového tovaře; vandr, jeho doba, směr, užitek, škoda 340; tovaři různí, „dospělí“, kárníci, stoliři 342; hospoda tovařská 343; příchod do města, do hospody 344; hledání práce 345; tovaři starší zkoumají příchodzího 346; šikování k mistru, vítání v dílně 348; nešvary při šikování 350; povinnost k šenku 351; výsledek při loučení 352; provázení 353; řád o výpovědi z práce 354; formule výpovědní 356; doba služby tovařské 357; otázky mzdové a zvyšování mzdy 358; mzdy rostou v Praze i venku: u sladovníků 360, u koželuhů 361, u zedníků 362, u tesařů a pokrývačů, u krejčí, u nádenníků 363; mzda týdenní 364; přiměny mzdy, zpropitné 365; lázeň 366; strava u mistra; mzda za dílo okolem, štukverk 367, u kovodělníků 368, u kožešníků, kloboučníků, sítkářů, hřebenařů, punčochářů, soukenníků 369, u tkalců 370; mzda hornická; pracovní doba 372; svátky, modré pondělky 374; tresty na zahálku 375. Původ a sociální význam organizace tovařské 376; zřízení tovařského pořádku, závislé na mistřích 378; starší tovaři 380; pan „otec“, finance tovařského pořádku 381; příjmy a vydání 382; péče o nemocné, o pohřeb zesnulých 383; příspěvky do pokladnice mistrské; skládání počtů 384; pokladen loupení 385; schůze tovařské, řád a průběh jejich 386; hlasování, tovar. soud a jeho pravomoc 388; díky za trest, tresty mravní, pokuta, bití, vězení, tresty spojené, vyloučení 391, trýbovka; chování ve schůzích 392; pitky 393; zpěv a hry, výtrznosti 394; poměr tovaře k mistru 395; tovařů ženatých, kárník 396; byt a strava u mistra 397; povinnosti k mistru a provinění proti nim 398; svady tovařů s mistry 400; tovařů neuctivých, potouchlých, svody žen 401; cizoložství 402; zpronevěry 403; krádeže v mlýnech 404; pátrání po vině skrze čáry; odkazy mistrů tovařským 405; poměr mezi tovaři samými 406; účta

k jiným, účast u veřejnosti 407; zábavy, slavnosti, hry 409; služba městu, milování 409; pití a rvání, zášti řemesel 410; rvačky v hospodách krvavé 412; výtržnosti noční 414; obrana sociální proti mistrům: odchod a boykot, pomluvy, žaloby 416; konšelé pomáhají tovaryšům 418; předcházejí bouřím 420; stávkový 421; stávka kloboučníků pražských r. 1548, tovar. ševcovských r. 1555 v Hoře 422; koželuhů v r. 1558 v Plzni 424; truhlářů Němců r. 1565 a mečířů r. 1570 v Praze 424; soukenníků r. 1592 v Solnici 426; pekařů r. 1601 v Praze 427; bouře vinařská v Praze r. 1619 428; ráz stávek 429; sociální postavení dělnictva v Hoře Kutné 431; hnutí havířů kutnohorských 433.

Doslov] 434

Rozklad cechů po válce třicetileté, nové směry živnostenské politiky v XVII. a XVIII. stol. 436; moderní zásady 437.

Část II. Kniha o práci.

I. Díla zedníků a kamenníků 441

Příchod renesance, mistři lombardští, Belvedere 443; první Vlaši a naši mistři 445; „česká“ renesance, dílo Vlachů i mistrů domácích 447; renesance německá a její znaky, barok, 449; renesance v Polsku 450; renes. prvky v gotice, portály, štíty 451; dva typy štítů jihočeských 452; štíty volutové 453; první české stavby o renes. štítech, zámky, radnice 454; sgraffito, lunety, arkády, arkýře 457; přízraky pozdější, dorské 458; česká renesance v měst. domech pražských 459; stavby české renesance na čes. východě 460; na čes. jihu 461; na čes. západě a severu 462; v středních Čechách 463; věžní bání v čes. renesanci 464; motivy německé renesance a baroka 465; pražské domy doby rudolfínské 467; stavby venkovské 469; kostely 470; renesance na chrámech venkovských XVI. věku, krucht a sv. Víta 472; vlašský barok 474, kostely z posledních desetiletí před r. 1620 476; vnitřky renes. domů 478. Pracovníci 479; mzdy a platy za dílo 480; práce hliníků a pokryvačů, kryt mědi 482. — Plastika 483; tesané oltáře, kazatelny 484; křtitelny, desky hrobové 485, epitafy 486; tumbly 487; kašny v Lounech a St. m. Pražském 488; ceny plastických prací 489.

II. Práce malířské 491

Rád 491, oprávnění, práce nižší 492; ráz: recepce 493. — První období 1526—1550; vlivy německé, Kranach, Dürer 494; Holbein, Jan Vrtilka z Loun, Adam Travný, anonymové 495; archy: bydžovská, chrudimská 496; tabule malované, podobizny 497; fresky, miniatury, Pavel Mělnický 498; Jan Táborský, kolorování 499; karty; málo obrazů v domech městských 500. — Druhé období 1550—1570, vlivy vlašské 500; kancionály 502, Fab. Pulér 503; archy, epitafy, malba zvířat, fresky v Ungeltě, na Schwarzenb. paláci, v Bakově, v Prachaticích 504; v Pisku, koltryny, karty 505. — Třetí období 1570—1590, vlivy nizozemské 506; kancionály, Ornyš, Radouš 507; dílna Jana Kantora, Ambr. Ledecký 508; malby v knihách, erby, tabule, epitafy 510; podobizny 512; obrazárny v domácnostech 513, koltriny,

fresky 515. — Čtvrté období 1590—1620, vlivy spojené, malíři dvorští 516; Bart. Spranger 517; Jan v. Achen, Jos. Heintz 520; krajináři: Stevens, Savery, miniaturisté Hoefnaglové 521; Vredemanové de Vries, malba mimo dvůr 522; inventáře obrazů v Praze 524; malba venku, kontrfekty, epitafy, miniatury 528; allegorie, štampuchy, erby, mapy 530; fresky, sgraffita 532; návrhy, v malířské dílně 533; ceny maleb různé 535; ceny fresek, miniatur 336, ceny podružných prací 537.

III. Grafika a knihtisk 537

Počátky dřevorytu 537; Ezopovy Fabule 540; dřevoryt pod vlivem německým, bible kolínská, Ant. Koburger 541; řezby Wohlgemutovy 542; tisky Konáčovy 543; Dürer 544; Holbein ml., Kranach 545; Sít víry, obrázky v tiscích Severýnových; Hádání Pravdy, Kronika Hájkova 546; dřevoryt v l. 1536—1552, Regiment zdraví, biblí norimberská, Hořekování spravedlnosti, Práva 548; vlivy vlaské 549; obrázky v tiscích Melantrychových, Matthiolův Herbár 550; Erasmus „O hotovení se k smrti“, bible 551; Postila Ferova 552; Práva, Rvačovského Masopust 553; obrázky u Veleslavína 554; u menších tiskařů: Kosořského, Oksa 555; Jana Kozla, Mich. Petrla 556; Jiř. Nigryna 557; tisky českobratrské, Bur. Valda 558; Dačický, Sedlčanský 559; Šuman, Sess 560; Dřevoryt mimo knihu 561; mapy, pohledy českých měst od Jana Willenberga 562; ráz dřevorytu v Čechách celkový. — Mědirytina 563; pod vlivem německým, Hollar, lept 564; ex libris, tisky drobné, mapy 565; titul. listy, portréty 566; rytci Rudolfa II. a jich díla: Sadelerové, Kilian, Müller 567; Isselburg, úpadek mědirytu 568. — Knihotisk, jeho technická stránka 568; práce knihtiskařova 569; způsob a doba tisku, zevní forma sazby 571; rozvoj a úpadek tisku 572; tisk německý v Basileji, Frobeniové, Zik. Hrubý z Jelení; ve Wittenberce, tisk český z doby květu: Severýn, Jan Kantor Had 573, Kosořský 574, Pavel z Olivetu, Alex. Plzeňský; vliv francouzský, Jiří Melantrych 575, Veleslavín 577, inventář Veleslavínovy tiskárny 578; tisky Melantrychovy 580; tisky Veleslavínovy 583; menší tiskárny: Had, Oks 584, Kozel a syn jeho, Dačický 585, Burj. Valda 586, Jan Jičínský 587, Jan Filoxen, Petrle 588, Jiří Nigryn 589 Sixt Palma, Jiří Landškrounský, Dan. Sedlčanský 591, Šuman, Sessius, Karel z Karlsperka 592; cena tiskařské práce 593; autor, tiskař, nakladatel 594; papír 595; jeho výroba a příprava k tisku, cena 596; knihvazač a jeho dílna 598; vazba ozdobná 599; kování vazby 602, ceny knihařské práce 603.

Rejstřík 664

Seznam užité literatury 672